

В'ячеслав Яремчук

КОМУНІСТИЧНА ПАРТІЯ УКРАЇНИ:
АНАЛІЗ ВИБОРЧОЇ СТРАТЕГІЇ ТА ТАКТИКИ
(1994–2010 рр.)

Стаття присвячена аналізу виборчої стратегії і тактики КПУ, її зміни упродовж тривалого часу (1994–2010 рр.), внутрішніх і зовнішніх складових цього процесу.

Ключові слова: Комуністична партія України, виборча стратегія і тактика, президентські вибори, парламентські вибори.

Vjacheslav Jaremchuk. Communist party of Ukraine: analysis of election strategy and tactics (1994–2010). The article is dedicated to the analysis of election strategy and tactics of Communist party of Ukraine, its modification during the long period (1994–2010 yy), internal and external components of this process.

Key words: Communist party of Ukraine, election strategy and tactics, elections of President, elections of Parliament.

КПУ належить до політичних партій, створених під час першої хвилі сучасного національного партогенезу, який розпочався наприкінці 90-х рр. ХХ ст. Незважаючи на доволі тривалий вік – майже 20 років, Компартія, на відміну від більшості інших партій, продовжує відігравати помітну роль у партійній системі України. Загалом, історії утворення та діяльності КПУ, враховуючи її статус як наступниці Компартії України, що монополює діяла на теренах УРСР у радянський час, її вагу у суспільно-політичних процесах незалежної України, була присвячена низка досліджень, основні з яких вийшли на зламі ХХ–ХХІ ст., після чого спостерігався певний спад зацікавлень дослідників цією тематикою. Серед них роботи, присвячені як історії й діяльності КПУ, її лідерів, позиціонуванню партії у національній партійній системі [1], так і наукові дослідження, що стосувалися новітніх суспільно-політичних процесів України, президентсько-парламентських виборів тощо [2]. Важливим джерелом, який висвітлював сучасну історію КПУ, її позицію по багатьом суспільно-політичним проблемам, стали збірники статей і промов відомих діячів КПУ, серед них – П. Симоненка, Л. Грача, Г. Крючкова та ін. [3].

Як відомо, КПУ, яку від початку очолював П. Симоненко, було утворено на хвилі протестних акцій прибічників лівої ідеї, спрямованих на відновлення забороненої у серпні 1991 р. КПУ (реєстраційний номер 107), що успішно завершилося на II етапі Всеукраїнської конференції комуністів 19 червня 1993 р. у м. Донецьку. Партія була зареєстрована Мін'юстом України у жовтні 1993 р. (реєстраційний номер 505).

З моменту утворення КПУ визначила себе як партію «переконаних прибічників комунізму», борця за відстоювання принципів соціальної справедливості та справжнього народовладдя. Засудивши «контрреволюційний переворот» 1991 р. й актуалізувавши ідею назрівання в Україні «революційної ситуації», КПУ у своїй Програмі (1995 р.)

задекларувала прагнення усунути від влади «буржуазно-націоналістичні, антисоціалістичні сили», встановлення народовладдя у формі Рад, скасування інституту президентства, відновлення соціалістичного характеру розвитку суспільства, що мало бути досягнуте ненасильницьким шляхом. У галузі зовнішньої політики висувалися завдання скасування «біловезької змови», поглиблення співробітництва й інтеграційних процесів у рамках СНД, відродження на новій основі Союзу «братніх народів» [4, с. 370–394]. Згодом згадана позиція була доповнена обґрунтуванням необхідності приєднання України до ЄЄП, Митного союзу (країн Росії, Білорусі та Казахстану), розширення співпраці з країнами колишнього СРСР не лише в економічній, гуманітарній, але й у військовій сферах. Традиційно партія виступала за встановлення статусу російської мови як другої державної мови.

Згідно з Програмами, КПУ визначалася як партія авангардного типу, що, у свою чергу, заперечувало можливість перетворення її на парламентську партію й передбачало відновлення комуністами політичного лідерства. Однак такі радикальні настанови, що спиралися на традиційні ідеологічні постулати, були артикульовані під впливом ілюзії, переоцінки реальних можливостей партії як щодо неї самої (політичної інституції), так і стосовно впливів у суспільстві.

Так, спираючись на здобутки своєї попередниці, яка станом на середину 1991 р. об'єднувала у своїх лавах 2,7 млн комуністів, після відновлення КПУ швидко набула домінуючого становища у лівому сегменті партійної системи України, перетворившись на одну з наймасовіших і найдисциплінованіших партій, впливову опозиційну силу країни. У своїх лавах, окрім багатьох членів забороненої у 1991 р. Компартії України, вона об'єднала вихідців з СПУ, інших ліворадикальних організацій. Існуючий професійний кадровий потенціал, напрацювання в ідеологічній та організаційних сферах, розгалужена мережа партійних організацій помітно виділяли КПУ поміж інших партій, які страждали вузькою соціальною базою.

Але, як виявилось, ці перші успіхи не йшли ні в яке порівняння з потугою колишньої Компартії й натомість

виявилися нетривалими у часовому просторі. Згідно з даними КПУ, у 1993 р. партія нараховувала 120 тис. членів, а на етапі найбільшої популярності на початку 2000 р. її чисельність була доведена до 142 тис. членів [5, с. 16, 17; 6, с. 49] (до порівняння – це приблизно удвічі більше чисельності РУХу, який до свого розколу у 1998 р. нараховував біля 60 тис. членів). У складі партії діяли Кримська республіканська, 24 обласних, Київська та Севастопольська міські регіональні організації. На вищому етапі розвитку партії (кінець 90-х рр. ХХ ст.) партія мала 750 міських і районних партійних організацій, майже 9 тис. первинних парторганізацій [7, с. 5]. На початку ХХІ ст., у зв'язку з розвитком кризових явищ в середовищі партії, її чисельність складала менш ніж 90 тис. членів. Наслідком втілення програми модернізації та омолодження КПУ (з 2008 р.) її чисельність у 2011 р., зросла до 111 тис. членів [8, с.4.]. У той же час, партії не вдалося зберегти мережі первинних осередків, чисельність яких на початку 2012 р., згідно з офіційними даними Мін'юсту України, складала менш ніж 7 тис. [9] Серед вузьких місць діяльності КПУ було й те, що комуністи втратили представництво у більшості трудових колективів, навчальних закладах [8, с. 4].

За майже двадцять років свого існування КПУ, окрім поодиноких випадків, пов'язаних із виборчими перегонами, так і не вдалося втілити у практику ідеї створення всеукраїнського блоку лівих сил («міцної коаліції справді демократичних сил»), який неодмінно бачився під проводом комуністів. Натомість, взаємостосунки КПУ з іншими партіями лівого спектра, передусім з найпотужнішими з них – СПУ, СелПУ, ПСПУ та ін., незважаючи на близькість їх ідейно-політичних платформ, через ідеологічні та міжособистісні суперечності перейшли у нинішній час у сферу гостро-конкурентного протистояння.

Додаткові труднощі у діяльності партії, окрім владних чинників опонуючих комуністичній ідеї національно-радикальних партій, які неодноразово, однак безрезультатно, ініціювали питання про заборону її діяльності, створювало існування партій-клонів, що використовували подібні до КПУ назви і символіку. Свою від'ємну роль відіграла й

критика КПУ з боку ультракомуністичного середовища, яке постійно звинувачувало українських комуністів в «опортунізмі і ревізіонізмі», «націонал-комунізмі», відході від стрижневого принципу «диктатури пролетаріату», заграванні з православною церквою та «середнім класом» тощо [10, с. 55–59; 5, с. 38].

Нетривалим виявилось й доволі стрімке у 90-х рр. ХХ ст. зростання впливу КПУ серед різних прошарків українського суспільства (особливо серед ветеранів, пенсіонерів, робітничого класу та селянства, працівників бюджетної сфери), викликаних загостренням в країні політичної та соціально-економічної кризи, неспроможністю національно-демократичних сил кардинальним чином покращити ситуацію, що в умовах політичної дезорієнтації посилювало в Україні ностальгічні настрої за радянським минулим. У свою чергу, експлуатація в програмно-ідеологічній сфері КПУ усіх позитивних рис колишнього СРСР, соціальної справедливості дозволило партії тривалий час охопити своїм впливом ностальгуючо-протестний електорат України.

Однак, вже у середині 90-х рр. ХХ ст. прагнення комуністів поширити свої впливи передусім на робітничий клас, взяти під контроль державні та альтернативні профспілки виявилися для неї невдалими. Через це КПУ була вимушена розгорнути активну діяльність по створенню близьких до її платформи громадсько-політичних організацій, серед них – Всеукраїнський союз робітників, Всеукраїнський Союз жінок-трудівниць «За майбутнє дітей України», Союз радянських офіцерів, комсомол (ЛКСМУ), але вони не стали масовими. Подібну діяльність проводила й Кримська республіканська організація КПУ, створивши в АР Крим низку підконтрольних їй громадських організацій і поширюючи вплив на деякі існуючі, серед них – Кримський фонд духовної культури, Кримська республіканська Рада ветеранів війни, праці та Збройних Сил, громадсько-патріотичний рух «Родина», Спілка жінок-трудівниць, Союз робітників Севастополя, комсомольська, піонерська організації та ін.

Починаючи з початку ХХІ ст., в українському суспільстві набирала обертів тенденція втрати довіри до КПУ, що,

на думку експертів, пов'язувалося з низкою факторів, серед них – загальне падіння популярності комуністичної ідеології, дії керівництва КПУ, які не завжди відповідали декларованому опозиційному курсу, відповідні демографічні зміни, малопотужна фінансова база партії, більш ефективні дії політичних опонентів комуністів. Прогресуюча ж динаміка втрати електоральних впливів КПУ примусило її керівництво у середині першого десятиліття ХХІ ст. визнати невідрадні реалії, що соціальною базою комуністів виявився не робітничий клас з чітко вираженими політичними й економічними інтересами, але маси населення, об'єднані протестними настроями, які ситуативно висловлювали свою підтримку комуністам в основному у зв'язку з незадоволенням падіння рівня життя [11, с. 162]. Через це нова редакція Програми КПУ (прийнята у 2011 р.), підтвердивши правильність попередніх висновків щодо наростання в українському суспільстві глибоких конфліктів, «визрівання революційної ситуації», розширила соціальну базу КПУ, залучивши до неї, окрім традиційного сегмента (робітничий клас, селянство, трудова інтелігенція), ще й малих і середніх підприємців. Натомість, Програма підтвердила головну мету партії, яка полягала у побудові в Україні соціалізму, відновлення союзу братніх народів (Союзу Радянських Республік) [12, с. 3], що мало здійснитися шляхом класової боротьби трудящих проти буржуазії, об'єднаних навколо робітничого класу та його авангарду – КПУ.

У практиці політичної діяльності КПУ, декларуючи себе як єдину «системну і конструктивну» опозицію, традиційно знаходилася у гострій опозиції до президентів Л. Кравчука, Л. Кучми, В. Ющенко (критику Президента В. Януковича комуністи активно розпочали, головним чином, на зламі 2011–2012 рр., що пов'язувалося з новим виборчим циклом). КПУ негативно сприйняла нову Конституцію України 1996 р., «помаранчеву революцію» 2004 р., характеризуючи їх відповідно як «буржуазно-націоналістичну» й «антинародну», вияв агресивних «націоналістів» та «олігархів» [13, с. 22; 14, с. 65].

Окрім активної участі у громадсько-політичному житті, КПУ стала однією з небагатьох політичних партій України,

яка з 90-х рр. ХХ ст. регулярно брала участь у президентських і парламентських виборчих кампаніях. На дострокових президентських виборах 1994 р. КПУ, враховуючи ту обставину, що особа П. Симоненка ще не набула всеукраїнського політичного статусу, підтримала кандидатом у Президенти України голову СПУ О. Мороза. У II турі виборів партія виступила на підтримку Л. Кучми – представника «червоного директорату», близького за своєю передвиборчою риторикою до КПУ, який і став Президентом України. Однак, з проголошенням новообраним Президентом ліберально орієнтованого курсу ринкових реформ, початком широкомасштабної приватизації, зближення з НАТО, вже наприкінці 1994 р. КПУ переходить до опозиції.

Стратегічну увагу КПУ приділила президентській виборчій кампанії 1999 р. Не досягнувши згоди з низкою лівих партій – СПУ, СелПУ та ПСПУ стосовно висунення єдиного кандидата на пост Президента України від партії на президентських виборах було висунуто претендентом П. Симоненка, який виступив з рішучою критикою ринкових реформ Л. Кучми, запропонувавши у своїй передвиборчій програмі альтернативний курс, що полягав у переході України до відновлення соціалізму. У I турі виборів (31 жовтня 1999 р.) П. Симоненко отримав 5 849 077 (22,24 %) голосів виборців. Хоча у II турі виборів (14 листопада 1999 р.) лідеру КПУ вдалося збільшити чисельність своїх прибічників (10 665 420 голосів виборців, 37,8 %), отримавши першість у 10 Центрально-Східних і Південних регіонах України, він поступився перемогою Л. Кучмі.

Програш на президентських виборах виявився досить болючим для КПУ. Він підвів своєрідну риску висхідному розвитку партії, засвідчивши невідповідність її радикально-протестної програми настроям суспільства, що позначилося у втраті підтримки з його боку, посиленні розбіжностей між комуністами й іншими лівими партіями, поглибленні внутрішніх кризових явищ, що в умовах прогресуючого процесу «старіння» організації викликало не лише помітне зменшення її чисельності, але й появу загрози перетворення її у партію «другого ешелону».

У зв'язку з цим квітневим 2004 р. Пленумом ЦК КПУ були висунуті рішучі завдання на «президентсько-парламентський цикл 2004–2006 рр.», реалізація яких мала призвести до кардинальної зміни ситуації. Характеризуючи себе як опозиційну силу до Президента Л. Кучми та Прем'єр-міністра В. Януковича, демократичної опозиції на чолі з В. Ющенком і Ю. Тимошенко, КПУ накреслила програму-мінімум і програму-максимум, які полягали у досягнення перемоги на президентських (2004 р.) та парламентських (2006 р.) виборах. Згадані заходи за рахунок проведення реформи політичної системи, ліквідації інституту президентства, запровадження виборів народних депутатів України на пропорційній основі мали створити «плацдарм» для початку відбудови соціалізму. Виходячи з позиції про недоцільність утворення виборчого альянсу лівоцентристських партій від КПУ претендентом на посаду Президента України був висунутий П. Симоненко [15, с.1–4; 16, с. 33; 17, с.12–17].

Однак під час виборчого марафону КПУ довелося зіткнутися з тим, що її традиційні опозиційні гасла, спрямовані на протестний електорат, почали активно експлуатуватися іншими претендентами, які мали набагато більші ресурси, що у кінцевому рахунку нейтралізувало впливи комуністів. Компартія виявилася неготовою і до фактору «регіонального патріотизму» по лінії Схід – Захід, який використовували найбільш ймовірні претенденти на посаду Президента. Враховуючи ці обставини, результати I туру голосування (31 жовтня 2004 р.) виявилися для КПУ невдалими. П. Симоненко отримав 1 396 135 (4,97 %) голосів виборців, зайнявши 4 місце (після В. Ющенка, В. Януковича та О. Мороза) серед 24 претендентів. Хоча під час II туру виборів комуністи артикулювали своє негативне ставлення до обох претендентів – В. Ющенка та В. Януковича, політичні оглядачі були схильні трактувати позицію КПУ як таку, що перебувала на боці останнього [18, с. 91]. Будучи противниками «помаранчевої революції», КПУ у подальшому перейшла до тактики непримиренної опозиції стосовно Президента В. Ющенка.

Стрімка втрата підтримки електорату змусила КПУ напередодні останніх президентських виборів в Україні

повернутися до практичної реалізації ідеї об'єднання лівих сил України – цієї програмної настанови партії, що набула особливої актуальності після президентських виборів 2004 р. Однак, створений під її патронатом, згідно з рішенням II етапу XLIII з'їзду КПУ (жовтень 2009 р.), Блок «Лівих та лівоцентристських сил» («Лівий блок») [19, с. 1], до якого увійшли окрім КПУ, ще три малопотужні партії – Партія «Справедливість», Політична партія «Союз Лівих Сил», СДПУ(о) (його проігнорували СПУ та ПСПУ) не лише не спромігся стати консолідуючим загальнонаціональним центром, але й створити конкуренцію головним суб'єктам виборчих перегонів. За результатами I туру виборів (17 січня 2010 р.) П. Симоненко отримав 872 908 (3,55 %) голосів виборців, зайнявши 6-е місце серед 18 претендентів. Напередодні II туру виборів Президента України між «Лівим блоком» та кандидатом у Президенти України В. Януковичем була підписана довгострокова Угода про співпрацю, у якій претендент зобов'язувався у разі перемоги взяти до уваги гасла лівих партій у соціально-економічній і політичній сферах. Невдовзі після завершення невдалої для комуністів президентської кампанії «Лівий блок» у зв'язку зі змінами у національному законодавстві 2010–2011 рр., які вилучили виборчі блоки з виборчого процесу*, був знятий з порядку денного політичного життя країни.

Після відновлення у 1993 р., КПУ стала єдиною політичною партією України, яка як суб'єкт виборчого процесу брала участь у виборах народних депутатів Верховної Ради України II–VI скликань, утримуючи першість за чисельністю партійного представництва у парламенті II–IV скликань. Партія тривалий час мала високу підтримку виборців переважно Південно-Східної та Центральної України, що дозволяло їй долати виборчі бар'єри і створювати самостійні парламентські фракції.

* Закон України «Про вибори депутатів Верховної Ради автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» № 2487-VI від 10.07.2010 р. (із змінами від 30.08.2010 р.), Закон України «Про вибори народних депутатів України» № 4061-VI від 17.11.2011 р.

Враховуючи свої впливи у трудових колективах, напередодні дострокових парламентських виборів 1994 р. КПУ виступала проти прийняття нового виборчого закону на пропорційній основі, а у ході виборчої кампанії координувала свої дії з СПУ та СелПУ. У Верховній Раді України II скликання (1994–1998 рр.) КПУ отримала 99 мандатів народних депутатів, що не йшло ні в яке порівняння з представництвом від інших парламентських 15 партій і дозволило їй зайняти домінуюче становище у парламенті. Завдяки підтримці найпотужнішої у Верховній Раді України фракції КПУ спікером парламенту було обрано О. Мороза.

Однак, не зважаючи на те, що у парламенті КПУ, СПУ та СелПУ були представлені більш ніж 120 депутатами, їм не вдалося ефективно протидіяти угрупованням національно-демократичних партій і рухів, «партії влади», утворити ліву парламентську більшість. Загальна ж слабкість Верховної Ради України в умовах гострої конкуренції її фракцій, невдовзі призвела до формування сильної президентської виконавчої влади. У цих умовах фракція КПУ разом зі своїми союзниками виявилася не в змозі протидіяти прийняттю нової Конституції України (1996 р.), продовженню масової приватизації, провести через парламент низку соціально-орієнтованих законодавчих актів.

Враховуючи те, що КПУ не вдалося зайняти у парламенті ключові позиції, її тактика зазнала певних коректив. Так, за визначенням П. Симоненка, в Україні відбувся перехід до «третього, найважчого періоду так званої незалежності – етапу загострення класової боротьби», через це, принаймні вже у 1996 р., з його боку пропагувалася ідея щодо можливості «повалення влади буржуазії мирним шляхом» (з допомогою звичних пролетарських засобів – страйків, мітингів, демонстрацій тощо), виходячи з чого, парламентські методи боротьби визнавалися для комуністів другорядними. Через це КПУ відмовилася у 1996 р. від своєї участі в коаліційному уряді. Тим не менше, фракції КПУ все ж довелося відмовитися від ролі непримиренної опозиції і по ряду питань підтримати дії уряду, його ринкові реформи.

Значним успіхом для КПУ завершилися вибори до Верховної Ради України III скликання (1998–2002 рр.), які відбулися 29 березня 1998 р., і вперше проходили за пропорційно-мажоритарною виборчою системою, серед прибічників запровадження якої були і комуністи. Напередодні виборів КПУ провела успішні переговори з виборчим блоком СПУ–СелПУ, що дозволило скоординувати їх зусилля під час виборів, заклало основу для утворення у майбутньому міжпартійної депутатської коаліції. Натомість, КПУ стикнулася з серйозною проблемою, коли, експлуатуючи ліві гасла, на «протестний електорат» поширили свої впливи низка правих чи «нейтральних» партій. Через перетинання електорального поля особливого напруження досягли стосунки між КПУ та ПСПУ, лідери яких звинувачували один одного у «зраді» чи співробітництві з владою.

За результатами виборів КПУ отримала найбільшу за свою історію електоральну підтримку – 6 550 353 (24,65 %) голосів виборців при 4 % виборчому бар'єрі, що дозволило партії з великим відривом від конкурентів зайняти 1-е місце серед 30-и учасників виборів. У 18-и регіонах України КПУ стала першою, ще у 6-и увійшла до трійки лідерів, не подолавши виборчого бар'єру лише у двох областях. КПУ отримала 123 мандати народних депутатів. Незважаючи на те, що у парламенті фракція комуністів залишалася найчисельнішою поміж парламентських партій, вона вперше майже удвічі поступилася сукупному представництву від партій не комуністичної спрямованості. Загальна чисельність депутатів від КПУ, блоку СПУ–СелПУ та ПСПУ складала менше 40 % складу парламенту, що не дало можливості П. Симоненку, кандидатура якого висувалася на посаду спікера сім разів, очолити парламент. Натомість, представники фракції КПУ очолили 6 парламентських комітетів, а другий секретар ЦК КПУ А. Мартинюк обійняв посаду першого віце-спікера (до січня 2000 рр.).

Під впливом значного успіху на парламентських виборах, які відкривали перед партією нові перспективи, квітневим (1998 р.) Пленумом ЦККПУ були зроблені поспішні висновки стосовно того, що більшість громадян України не

визнає політику «правлячого режиму», спрямовану на реставрацію капіталізму. У зв'язку з цим IV позачерговим (XXXII, 15 травня 1999 р.) та V (XXXIII, 24–25 червня 2000 р.) з'їздами КПУ була визначена парламентська тактика партії, яка зводилася до активізації боротьби проти президентської вертикалі Л. Кучми. З цієї причини значне місце у роботі фракції КПУ було присвячене блокуванню законодавчих ініціатив глави держави та уряду, пов'язаних з урізуванням соціальних видатків, рішучій критиці практики приватизації стратегічних об'єктів та співробітництва з МВФ, намірів запровадження купівлі-продажу землі та ін. З цієї причини фракція не підтримала й річні (1999–2001 рр.) Державні бюджети. У 1999 р. КПУ виступила з ініціативою проведення всеукраїнського референдуму, на який передбачалося винести питання щодо форми правління в Україні, двомовності, державної символіки, зв'язків з Росією. Однак загалом КПУ не вдалося реалізувати своєї передвиборчої програми. З утворенням ж правочентристської більшості на початку 2000 р. фракція КПУ була усунута від провідних ролей у парламенті.

Вже на той час, враховуючи невдалу участь КПУ у президентських виборах 1999 р., наступне переформатування Верховної Ради України у 2000 р. політичні оглядачі були схильні давати оцінку партії (що і підтвердилося з плином часу) як політичній силі, що стала «швидше глядачем, аніж гравцем на політичному полі України». У той же час вони акцентували увагу на тому, що КПУ як «ідеологічна системна партія» ще далеко не вичерпала свої ресурси [20, с. 41, 42].

КПУ спромоглася до нової активізації своїх дій наприкінці 2000 р. у зв'язку з «касетним скандалом» і розгортанням протестного руху під гаслом «Україна без Кучми». Бажаючи зберегти свою окремішність від «буржуазних» партій, Компартія проводила власні заходи – «Україна без режиму Кучми–Ющенко», під час яких вона актуалізувала власні програмні положення щодо проведення дострокових президентських виборів, політичної реформи й переходу України до «парламентської республіки», прийняття пропорційної виборчої системи, покращання рівня соціального

захисту трудящих тощо [14, с. 71]. У 2001 р. після відставки уряду В. Ющенка фракція КПУ запропонувала на посаду прем'єр-міністра С. Гуренка, згодом О. Ткаченка, однак ці пропозиції були відхилені президентом. Натомість у цей складний час КПУ не підтримала ініціативи О. Мороза щодо створення спільного міжфракційного об'єднання КПУ–СПУ, а також утворення на їх базі єдиної партії народно-патріотичного спрямування.

У зв'язку з цим на наступних виборах до Верховної Ради України IV скликання (2002–2006 рр.) КПУ взяла участь самостійно. Практично вперше КПУ йшла на вибори без союзників, відкинувши пропозицію О. Мороза щодо створення спільного виборчого блоку, а СПУ розглядалася як один з електоральних конкурентів. Під час виборів передбачалося завдати поразки правлячому режиму, до прихильників якого зараховувалися не лише провладний Виборчий блок «За єдину Україну!», але й опозиційний «Блок Віктора Ющенка «Наша Україна».

У конкурентній боротьбі з більш потужними політичними партіями та блоками КПУ, розраховуючи на досить обмежені фінансові ресурси, спромоглася доволі ефективно провести виборчу кампанію [21, с. 170], отримавши за її результатами у багатомандатному загальнодержавному виборчому окрузі підтримку 5 178 074 виборців (19,98 % голосів), виборовши серед 33 учасників виборчого процесу 2-е місце. 4 % виборчий бар'єр партія пододала у 24 регіонах України (окрім трьох областей Західної України). Загалом, КПУ здобула 59 мандатів народних депутатів у багатомандатному загальнодержавному виборчому окрузі та 6 – в одномандатних, що дозволило комуністам очолити 6 парламентських комітетів, а А. Мартинюку стати першим заступником Голови парламенту. Натомість, у складі нового парламенту КПУ довелося діяти у досить складних умовах. Їй не вдалося скористатися при формуванні керівних органів Верховної Ради України «золотою акцією», зберегти монополію на опозицію, у якій вона перебувала поряд з СПУ та більш потужними «Нашою Україною» й БЮТ, які практично «відібрали» від КПУ статус провідної опозиційної сили, альтернативної діючій владі.

Посилення ж конкуренції в опозиційному таборі, не зважаючи на низку спільних дій, спрямованих проти режиму Л. Кучми: як Всеукраїнська акція громадянського протесту «Повстань, Україно!» (2002–2003 рр.), проведення Всеукраїнського надзвичайного з'їзду депутатів всіх рівнів від об'єднаної опозиції (2 березня 2003 р.), спроби створення єдиного блоку на президентських виборах 2004 р. призвело до того, що на кінець парламентської каденції 2002–2006 рр. КПУ через обмежені людські, медійні та фінансові ресурси, латентну внутрішню кризу, була практично витіснена опонентами на узбіччя політичного процесу.

Через це, напередодні наступних парламентських виборів упродовж 2005–2006 рр. КПУ, прагнучи заявити про себе як про єдину (на відміну від ліберальної «псевдоопозиції» кланово-олігархічних структур на кшталт ПР, СДПУ(о), «Трудової України» та ін.) альтернативну силу «помаранчевій» владі, Президенту В. Ющенку, виступила з ініціативою практичного втілення ідеї єдності лівих сил України, утворення «потужного Лівого фронту». Останній мав стати основою для широкої передвиборчої коаліції прибічників лівих ідей. Однак прагнення об'єднати під своїм керівництвом «дрібнобуржуазні і маргінальні партії», «комуністичні» клони (КПУ(о), КПРС, ПСПУ та ін.), а також потужну на той час СПУ (у тому числі й не відкидаючи можливості розвалу останньої через роздмухування тези про наростаючий конфлікт між рядовими соціалістами та керівництвом партії) [22, с. 138–142], виявилось безрезультатним і лише посилювало напругу у стосунках КПУ з іншими лівими партіями.

У таких несприятливих умовах КПУ стала учасником парламентських виборів у 2006 р., які відбувалися за повністю пропорційною виборчою системою і виявилися для КПУ найбільш невдалими. Партії довелося діяти в умовах, коли у боротьбу за її традиційний протестний електорат під час виборчого марафону окрім лівих партій (СПУ, ПСПУ) втрутилися інші партії, що залюбки артикулювали про свою опозиційність, серед них й ПР, і яким вдалося переключити значну частину електорату комуністів у Південно-Східних регіонах України на себе. Не маючи

досвіду використання новітніх політтехнологій, КПУ не зовсім вдало обрала стратегію участі у виборчій кампанії, зокрема у переорієнтації на нетрадиційні для комуністів соціальні групи в якості електоральної бази (як приклад, задіяння слогану, призначеного для молодіжної аудиторії – «Голосуй за комуністів – це круто!»). Через це результат виборів, коли партія отримала підтримку 929 591 виборців (3,66 % голосів), заледве подолавши 3 % виборчий бар'єр, і замкнула останнє місце серед п'яти переможців виборів, виявився цілком закономірним, хоча й неочікуваним. Незначна чисельність фракції КПУ (21 депутат) практично унеможливила її вплив на роботу парламенту.

Враховуючи результат парламентських виборів, а також такі від'ємні для КПУ фактори, як скорочення електоральної бази, суттєве звуження джерел фінансування, втрата впливів у суспільстві комуністичної ідеології, натомість вияви нездатності ефективно адаптувати ідеологію та програмні засади партії до реалій життя, давали привід багатьом аналітикам зробити припущення, що до наступних парламентських виборів КПУ в існуючому форматі попросту «не доживе» [18, с. 90–92].

Однак нове «дихання» партія отримала внаслідок утворення в парламенті у липні 2006 р. фракціями КПУ, ПР та СПУ Антикризової коаліції (у наступному – Коаліція національної єдності), що дозволило їй після тривалої перерви (з 2000 р.) увійти до складу парламентської більшості, а її представнику – А. Мартинюку знову посісти посаду першого заступника Голови Верховної Ради України. До кінця каденції комуністи очолювали два парламентські комітети. Фракцією КПУ була підтримана кандидатура В. Януковича на посаду прем'єр-міністра України. Надалі комуністи рішуче виступали проти спроб переформатування парламентської більшості у «широку коаліцію» за рахунок долучення до неї пропрезидентського Блоку «Нашої України». Згодом П. Симоненко обґрунтовував коаліційну тактику КПУ тим, що комуністи об'єдналися не з фракцією «вітчизняної буржуазії» (ПР), а передусім з 8 мільйонами виборців, які голосували за її ліві гасла і обіцянки – «Своєю участю в Антикризовій коаліції і в коаліційному

уряді Віктора Януковича ми певним чином позитивно впливали на ситуацію в країні, на виконання загальнодержавних і загальнонародних завдань» [23, с. 99]. До цих здобутків лідер комуністів зараховував і початок «ініційованої комуністами» конституційної реформи, яка перетворила «президентсько-парламентську республіку» в «парламентсько-президентську».

Належність до парламентської більшості визначила негативну позицію КПУ стосовно Указу Президента від 02.04.2007 р. «Про дострокове припинення повноважень Верховної Ради України» (на кшталт спроби державного перевороту [24, с. 1])* , а також її тактику під час позачергових виборів до Верховної Ради України VI скликання, в основі якої було прагнення не допустити перемоги «білоблакитних», натомість обстоювалася ідея зміцнення співпраці у рамках колишньої парламентської коаліції.

Однак становище КПУ продовжувало залишатися доволі складним, через що вона як напередодні позачергових парламентських виборів 2007 р., так і після їх завершення, перебувала у пошуках найбільш оптимальної стратегії. З одного боку, Компартія мала статус номінального союзника ПР, що дозволяло розраховувати на підтримку набагато потужнішого партнера. З іншого ж, ПР продовжувала поглинати рештки електорату свого лівого союзника, не зупиняючись при цьому у використанні протестної риторики комуністів. Не виключена була й можливість утворення «широкої коаліції» у складі ПР та НУ–НС, що реально загрожувало виведенню КПУ з «великої» політики [25, с. 57]. Через це у розпал виборчого марафону влітку 2007 р. КПУ свідомо пішла на загострення стосунків з ПР, спрямувавши свій агітаційно-пропагандистський ресурс на роз'яснення відмінностей між комуністами та партією великого капіталу, не зупиняючись перед виявами різкої критики уряду В. Януковича.

* Влітку 2007 р. в умовах гострої політичної кризи за ініціативою КПУ було проведено «народний референдум», під час якого було зібрано понад 3 млн підписів з вимогою імпичменту Президента В. Ющенка.

Як завжди, радикальною була й передвиборча програма КПУ «За народовладдя! Геть диктатуру!», яка, окрім боротьби проти «загрози націоналістичної диктатури» та «олігархів на чолі з президентом» [В. Ющенком – Авт.], націлювала на перетворення нового парламенту «в інструмент забезпечення національних інтересів України і прав трудящих». Серед першочергових завдань у політичній сфері КПУ виносила остаточну ліквідацію інституту президентства та перетворення України у «парламентську республіку». Під час розпаду передвиборчого марафону значну роль у мобілізації електорату навколо комуністів відіграло звернення П. Симоненка до керівників усіх політичних партій лівого спрямування, членів партій і співчуваючих із закликм віддати свої голоси за комуністів як єдину (наперед відсікаючи при цьому СПУ) «прохідну» ліву партію до парламенту. Згадану підтримку лідер КПУ був готовий визнавати як перший крок у справі реального об'єднання і співпраці партій лівого спрямування, захисту лівої ідеї. Поряд з цим, Симоненко чітко позиціонував партію у складі нового парламенту, в якому вона мала дати рішучий бій олігархічним та націоналістичним силам й не допустити до утворення «широкої коаліції» між «біло-блакитними» та «помаранчевими» [26, с.1].

Однак напередодні виборів виборча тактика КПУ знову зазнала суттєвих змін, коли керівництво партії виступило з ініціативою (по суті – сигнал до зближення з ПР) щодо створення нової «червоно-синьої» загальнонаціональної коаліції патріотичних сил. За риторикою комуністів саме така коаліція була здатною відсторонити від влади «помаранчевих», здійснити кроки у напрямі збереження суверенності і незалежності України, ліквідувати загрозу «неофашистської навали», а також втілити у життя широкий соціальний пакет, спрямований на покращання добробуту трудящих [27, с. 1].

За результатами голосування (30 вересня 2007 р.) у конкурентній боротьбі з 20 виборчими блоками та партіями КПУ отримала 1 257 291 (5,39 %) голосів виборців, зайнявши передостаннє місце серед п'ятірки переможців. Згідно з квотою КПУ, отримала 27 мандатів народних

депутатів, а її представники очолили три парламентські комітети. З боку комуністів останні вибори були охарактеризовані як найбільш брудні в історії України, пов'язані з системними фальсифікаціями, а склад парламенту як ще більш «олігархічно-бандитський» [28, с. 1; 29, с. 1].

Незважаючи на помітне зростання електоральної підтримки КПУ на останніх парламентських виборах (що було досягнуто й за рахунок втрати довіри до іншої лівої партії – СПУ), їх результати засвідчили, що партія практично вичерпала свої виборчі ресурси, що створювало реальну загрозу її парламентському статусу у майбутньому. Про це, зокрема, свідчили й доволі обмежені фінансові витрати КПУ на останніх парламентських виборах, які значним чином поступалися не лише лідерам виборчих перегонів, але й інколи маргінальним партіям та блокам. Так, згідно з офіційними даними, виборчий фонд КПУ на парламентських виборах 2006 р. склав 8,35 млн грн – 15-а позиція з 45-и учасників виборчого процесу. Цей показник більш ніж у 13 разів менше від розмірів виборчого фонду ПР, у 8,8 разів – від Блоку «Наша Україна», у 8 разів – від «Народного блоку Литвина», у 4,2 рази – від СПУ [30, с. 365]. Подібна ситуація була збережена й на парламентських виборах 2007 р., на яких виборчі фонди головних суб'єктів виборчого процесу зросли у 1,1–8 разів у порівнянні з попередніми. У 2007 р. виборчий фонд КПУ склав 15 млн грн – 6-а позиція серед 20-и учасників виборів; 2,58 % у загальній сумі виборчих фондів партій і блоків. За розмірами виборчого фонду КПУ поступалася ПР у 14,6 разів, Блоку «Наша Україна – Народна Самооборона» – у 7,5 разів, «Блоку Юлії Тимошенко» – у 7,2 рази, СПУ – у 2,7 рази, «Блоку Литвина» – 2,6 рази [31, с. 279].

Значною мірою ця ситуація була компенсована активною діяльністю КПУ у парламенті (упродовж 2007–початку 2010 рр. в опозиції), що супроводжувалося неодноразовими спробами блокування його роботи. Прагнучи використати всі наявні дивіденди від того, що партія залишилася єдиною парламентською лівою партією, керівництво КПУ у черговий раз повернулася до ідеї об'єднання під своєю егідою ліві сили країни. Зокрема, П. Симоненко був

налаштований розцінювати зростання підтримки партії на останніх виборах як завершення періоду її ізоляції, що відкривало перед нею перспективу «стати форвардом об'єднаних процесів у лівому спектрі» [32, с. 26]. З цією метою ЦК КПУ вже у наступному місяці після виборів (жовтень 2007 р.) оприлюднив звернення до всіх лівих партій і рухів України об'єднатися у «Лівий фронт» для «організованої боротьби за національне визволення». КПУ брала на себе зобов'язання представляти у парламенті всіх членів Лівого фронту [33, с. 1]. Однак цей проект не отримав достатньої підтримки в суспільстві, а також наполегливості у його здійсненні з боку КПУ. Про це свідчили й безрезультатні переговори з найрейтинговішою (після КПУ) СПУ, яка, втративши статус парламентської, мала високу мотивацію у згаданому проекті. Як згодом про це згадував О. Мороз, його аргументи на користь створення Лівого блоку, який мав розраховувати на наступних виборах на підтримку 12–15 % виборців, не були підтримані з боку лідерів комуністів [34].

У 2008 р. в умовах наростаючої політичної кризи та ймовірності проведення дострокових парламентських виборів практичні кроки КПУ по втіленню ідеї «лівого блоку» виявилися доволі суперечливими. Так, на I етапі позачергового ХІІІ з'їзду КПУ (19 жовтня 2008 р.) П. Симоненко, висунувши завдання зайняти комуністам авангардне становище у боротьбі проти «націонал-олігархічного режиму» та «олігархічної диктатури», перспективи «лівого блоку» («єдиного передвиборчого блоку лівих сил») окреслив у досить несподіваний спосіб. Згідно з його оцінкою, ліві партії України виявилися не готовими до діалогу й координації своїх дій з комуністами у «боротьбі за права трудящих», натомість головні свої зусилля вони буцімто звертали на висунення дрібних умов, «кулуарних суперечок», кадрових амбіцій тощо. Через це, висловивши впевненість у тому, що «майбутнє у лівого блоку є», П. Симоненко обґрунтував необхідність утворення «лівоцентристської коаліції» у зовсім іншому форматі – разом із союзниками по парламентській коаліції 2006–2007 рр. – ПР та «Блоком Литвина». На його переконання, ця «лівоцентристська

коаліція» була здатна протидіяти «олігархічній диктатурі», навалі націоналізму, а також дозволити комуністам ефективно використовувати наявні ресурси впливу на законодавчу та виконавчу гілки влади. Поряд з цим, враховуючи різноманітний склад цього угруповання (його учасники були охарактеризовані як «дворушники», захисники великого бізнесу (ПР), центристське «болото» («Блок Литвина»), П. Симоненко назвав його важким компромісом, своєрідним внутрішньополітичним «брестським миром» [35; 36, с. 4].

Однак в умовах стабілізації політичної ситуації потреба у формалізації цього нового міжпартійного утворення відпала. Сама ж парламентська коаліція у складі ПР, КПУ та «Блоку Литвина» активно діяла як опозиційна антипрезидентська [В. Юценка – Авт.] сила до початку 2010 р., а з перемогою Президента В. Януковича стала основою більшості у Верховній Раді України – створеної у березні 2010 р. Коаліції депутатських фракцій «Стабільність і реформи». Зміни у структурізації парламенту призвели до обрання (травень 2010 р.) першим заступником Голови Верховної Ради України А. Мартинюка, а низка комуністів увійшла до коаліційного уряду на чолі з М. Азаровим. У квітні 2010 р. фракція КПУ голосувала за ратифікацію угоди Януковича–Медведева, підписаної 21 квітня 2010 р. у Харкові, згідно з якою, в обмін на здешевлення для України російського газу, термін перебування Чорноморського флоту Російської Федерації на теренах України було продовжено з 2017 до 2042 рр. У жовтні 2010 р. фракція КПУ у складі парламентської більшості підтримала рішення Конституційного Суду України про відміну політреформи 2004 р., що означало повернення до «президентсько-парламентської» моделі й централізації влади чільного Президента В. Януковича.

Дотримуючись своєї виборчої програми, фракція КПУ, дії якої підтримувалися широкими позапарламентськими громадсько-політичними заходами, рішуче засудила «антинародні» проекти Житлового та Трудового кодексів, пенсійну та земельну реформи, критикувала уряд за масштабні валютні запозичення у МВФ, зростання цін на послуги

ЖКГ, наміри суттєвого скорочення соціальних пільг тощо. Неодноразово з боку КПУ лунала й критика на адресу Президента В. Януковича за його відхід від передвиборчих обіцянок у соціальній сфері. Напередодні виборів до органів місцевої влади (31 жовтня 2010 р.) партія активізувала дії, спрямовані на дистанціювання від своїх союзників по парламентській коаліції («буржуазних партнерів»), які піддавалися критиці за «непослідовність» та залежність від великого капіталу. Незважаючи на те, що на виборах КПУ отримала 7 559 мандатів депутатів різних рівнів (3,36 % загальної чисельності), зайнявши серед партій-учасниць 4-у позицію, це розцінювалося керівництвом партії як невдалий результат.

На тлі загострення соціально-економічної ситуації в Україні в середовищі КПУ, починаючи з 2010 р., виникла доволі гостра партійна дискусія стосовно парламентської тактики партії, доцільності її перебування в парламентській коаліції. Натомість, ризика цієї дискусії була підведена XLIV з'їздом КПУ (червень 2011 р.), який схвалив перебування комуністів у складі парламентської більшості разом з «буржуазними політичними силами». Це вмотивовувалося тим, що завдяки участі фракції КПУ у парламентській коаліції вдалося усунути від влади націоналістичні сили, запобігти можливій змові між «біло-блакитними» й «помаранчевими» олігархами. Партія ж отримала нові можливості у захисті інтересів трудящих, впливі на державну політику, більш широкому доступі до ЗМІ «для пропаганди комуністичних поглядів» [8, с. 4].

Із таким багажем КПУ увійшла у новий цикл підготовки до парламентських виборів 2012 р., який практично розпочався ще на початку 2011 р. з оприлюдненням президентською Робочою групою на чолі з міністром юстиції України О. Лавриновичем законопроекту «Про вибори народних депутатів України». Загалом, запропоновані зміни виборчого законодавства (серед них – запровадження змішаної виборчої системи, підняття виборчого бар'єру до 5 %, вилучення з виборчого процесу блоків політичних партій) мали для комуністів суцільно від'ємний характер, через що КПУ рішуче виступала проти законопроекту. Про

це, зокрема, йшлося у квітневій 2011 р. заяві П. Симоненка, який пов'язував з новим виборчим законом встановлення в Україні «авторитарного режиму», тому й наголошував, що фракція КПУ ні в якому разі його не підтримає [37; 38; 39].

Натомість, КПУ вдалося досить ефективно, у тому числі й через активізацію діяльності в непарламентській сфері, на зламі 2011–2012 рр. істотно зміцнити свої позиції напередодні виборчого марафону. У цей час тактика комуністів досить чітко була окреслена XLIV з'їздом КПУ (червень 2011 р.). У загальних рисах вона полягала у тому, що дії партії у боротьбі проти існуючої «олігархічної влади і тих правих політичних сил, яким поки що віддають свої голоси виборці», мали полягати у максимальному використанні «протирич у буржуазному таборі для того, щоб підготувати рішучий контрнаступ праці проти капіталу». Були визначені й «конкретні та принципові рамки», що обмежували характер і ступінь компромісів Компартії з класово ворожими політичними силами за принципом – для комуністів не могло бути «стратегічних союзників серед буржуазних партій», категорично неприйнятними були й будь-які компроміси з націоналістами. Угоди й домовленості комуністів в парламенті, структурах виконавчої влади та органах місцевого самоврядування з «правими політичними силами, що в окремих питаннях займають близькі із КПУ позиції», мали відбуватися лише у руслі дотримання генеральної політики партії, спрямованої на захист трудового народу, мобілізацію експлуатованих на класову боротьбу проти експлуататорів [8, с. 4].

Упродовж 2011 р. КПУ виявила радикальне дистанціювання від «партії влади» (що не завадило фракції КПУ проголосувати за новий закон «Про вибори народних депутатів України» 17 листопада 2011 р., охарактеризований нею раніше як «антинародний»), зайняла гостру критично-викривальну позицію стосовно Президента В. Януковича, уряду, Верховної Ради України, свого колишнього партнера – ПР. Подібна негативна реакція КПУ стосувалася й «псевдоопозиції», до якої залучалися політичні партії колишнього «помаранчевого» табору, «націоналісти».

Натомість, на фоні загострення суспільно-політичної кризи, помітного зниження життєвого рівня більшості громадян України значна активізація КПУ у сфері захисту соціальних прав громадян, широкій пропаганді її довгострокових проєктів – «Стратегія-2012» (її складових – «Народний референдум», «Робота. Зарплата. Захист», «Контроль. Порядок. Справедливість» та ін.), «Антикризової програми», у яких КПУ уособлювалася як єдиний захисник трудового народу, принесли очікувані наслідки й призвели до значного піднесення популярності комуністів у суспільстві. Згідно соціологічними дослідженнями, рівень підтримки КПУ (стосовно виборчих уподобань громадян) упродовж 2011 р. зріс утричі (!): з 3 до 9 % і складав на початку 2012 р. стабільно понад 7 % [40].

Окрилена першими успіхами, на початку 2012 р. КПУ висунула своє стратегічне виборче гасло «Повернімо країну народові!», прагнучи зайняти домінуюче становище в опозиційному таборі й одночасно відмежуватися від «буржуазних» і «націоналістичних» партій. Останні події, враховуючи доволі ефективну наступальну тактику комуністів, складну політичну й економічну ситуацію в Україні, створили для КПУ доволі сприятливі умови, які можуть не лише зберегти її парламентський статус, але й збільшити представництво у Верховній Раді України.

1. Серед них: Зущик Ю., Кривошеєнко О., Яблонський В. Фігури. Політичне лідерство в сучасній Україні. – К. : «Альтерпрес», 1999; Комуністична партія України / укл. : С. Конончук, Ю. Плесюк. – К. : «Агентство Україна», 1998; Кормич Л. І., Шелест Д. С., Бабій С. І. Формування партійної системи сучасної України / Одеська національна юридична академія. – О., 2000; Литвин В. М. Політична арена України: дійові особи і виконавці. – К., 1995; Томенко М. В., Олійник В. В. Партійна еліта України – 2000. – К. : Логос, 2000; Українські ліві: між ленінізмом і соціал-демократією / За ред.: О. Гараня, О. Майбороди. – К. : Видавничий дім «KM Academia», 2000; Яблонський В., Латко Я. Сучасні політичні партії України. – К. : «Альтерпрес», 1999.

2. Наприклад: Політичні партії як суб'єкт формування політико-управлінської еліти в умовах політичної модернізації : навч.

посіб / Національна академія державного управління при Президенті України, Українське товариство сприяння соціальним інноваціям; ред. кол.: Е. А. Афонін (голова), Ю. С. Ганжуров, В. В. Лісничий, О. В. Радченко. – К. : Парламентське вид-во, 2008; Політичні партії – провідний чинник розвитку політичної системи в Україні : матеріали «круглого столу». – К. : НІСД, 2004; Політична ситуація в Україні: кризові тенденції та їх подолання: (2007 р.–вересень 2008 р.) : [зб. аналіт. мат-ів] / за ред. В. М. Яблонського. – К. : НІСД, 2009; Вибори–98: Аналіз передвиборних блоків в Україні напередодні парламентських виборів / авт. кол.: О. Голобуцький, О. Кривошеєнко, В. Кулик. – К., 1997; Право вибору: політичні партії та виборчі блоки : довідник / упор.: В. Томенко, В. Гребельник, К. Ващенко. – К. : «Геопринт», 2002; Політичні партії України: підсумки парламентських виборів 2006 р. / В. Бала, О. Голобуцький, В. Якушик та ін. – К., 2006; Позачергові вибори народних депутатів України 2007 р.: Інформаційно-довідкове видання. – К. : Фенікс, 2008.

3. Симоненко П. Н. Власть и оппозиция / Политик о политике : сборник статей и интервью. – К., 2006; Симоненко П. Народний суверенітет України: політик про політику. – К. : Видавничий дім «АДЕФ–Україна», 2007; Грач Л. И. Возвращение Великого Октября. – К., 2003; Крючков Г. К. В гуще событий. – К., 2004.

4. Політичні партії України. – в 3 т. / уклад. Ю. Шайгородський. – К. : Український центр політичного менеджменту, 2005. – Т. 1. – 876 с.

5. Комуністична партія України / уклад.: С. Конончук, Ю. Плєсюк. – К. : «Агентство „Україна”», 1998. – 372 с.

6. Українські ліві: між ленінізмом і соціал-демократією / за ред.: О. Гараня, О. Майбороди. – К. : Видавничий дім «КМ Academia», 2000. – 256 с.

7. Симоненко П. Н. Компартия Украины – это партия борьбы за власть трудящихся // Симоненко П. Н. Власть и оппозиция / Политик о политике : сборник статей и интервью. – К., 2006. – С. 4–6.

8. Політичний звіт Центрального Комітету КПУ 44-му з'їзду Комуністичної партії України. Доповідь Першого секретаря ЦК КПУ Петра Симоненка // Комуніст. – 2011. – 22 червня. – С. 3–5.

9. Реєстр політичних партій // Міністерство юстиції України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minjust.gov.ua/parties>

10. Грицків Б. О статье В. В. Бондаренко «Ленинский принцип партийности и уклоны в идейнополитической линии КПУ» // Комуністический вестник : научно-теоретический и общественно-политический журнал. – Кривой Рог. – 2009. – № 1–2. – С. 55–59.

11. Симоненко П. Н. Мы должны помочь людям открыть глаза и разобраться в ситуации // Симоненко П. Н. Власть и оппозиция / Политик о политике : сборник статей и интервью. – К., 2006. – С. 160–165.
12. Програма Комуністичної партії України // Комуніст. – 2011. – 29 липня. – С. 3–4.
13. Симоненко П. Н. Власть и оппозиция // Симоненко П. Н. Власть и оппозиция / Политик о политике : сборник статей и интервью. – К., 2006. – С. 7–28.
14. Симоненко П. Н. Великий обман украинского народа // Симоненко П. Н. Власть и оппозиция / Политик о политике : сборник статей и интервью. – К., 2006. – С. 50–85.
15. Тактика нашої перемоги / Тези доповіді першого секретаря ЦК Компартії України Петра Симоненка на Пленумі ЦК КПУ 3 квітня 2004 р. // Что делать? – 2004. – № 5. – С. 1–4.
16. Анатолій Бень. Петро Симоненко – останній президент? // Что делать? – 2004. – № 3. – С. 33–34.
17. Про позицію Комуністичної партії України щодо реформи системи політичної влади в Україні / Доповідь першого секретаря ЦК КПУ П. М. Симоненка на Пленумі ЦК Компартії України 20 грудня 2003 р. // Что делать? – 2004. – № 1. – С. 12–17.
18. Політичні партії України: підсумки парламентських виборів 2006 р. / В. Бала, О. Голобуцький, В. Якушик та ін. – К., 2006. – 94 с.
19. Про утворення виборчого блоку політичних партій / Постанова позачергового 43-го з'їзду Комуністичної партії України // Комуніст. – 2009. – 7 жовтня. – С. 1.
20. Томенко М. В., Олійник В. В. Партійна еліта України. – 2000. – К. : Логос, 2000. – 207 с.
21. Політичні партії як суб'єкт формування політико-управлінської еліти в умовах політичної модернізації : навч. посіб. / Національна академія державного управління при Президентіві України; Українське товариство сприяння соціальним інноваціям ; ред. кол.: Е. А. Афонін (голова), Ю. С. Ганжуров, В. В. Лісничий, О. В. Радченко. – К. : Парламентське вид-во, 2008. – 416 с.
22. Симоненко П. Н. Если ты честен – стань вместе с нами вместе! // Симоненко П. Н. Политик о политике : сборник статей и интервью. – К., 2006. – С. 138–145.
23. Симоненко П. Народний суверенітет: проблеми і перспективи // Симоненко Петро. Народний суверенітет України: політик про політику. – К. : Видавничий дім «АДЕФ-Україна», 2007. – С. 96–127.
24. Націоналістичний путч не пройде! // Комуніст. – 2007. – 6 квітня. – С. 1.

25. Політична ситуація в Україні: кризові тенденції та шляхи їх подолання (2007 р. – вересень 2008 р.) : [зб. аналіт. мат-ів] / за ред. В. М. Яблонського. – К. : НІСД, 2009. – 108 с.

26. Лідер КПУ проти «широкої коаліції» // Комуніст. – 2007. – 17 серпня. – С. 1.

27. «Червоно-синя» коаліція зупинить реваншистів // Комуніст. – 2007. – 12 вересня. – С. 1.

28. Шановні виборці! Дорогі товариші! / Секретаріат ЦК Компартії України // Комуніст. – 2007. – 5 жовтня. – С. 1.

29. Голоси треба перерахувати! // Комуніст. – 2007. – 5 жовтня. – С. 1.

30. Вибори до Верховної Ради України 2006 р. : інформаційно-аналітичний збірник. – у 2 кн. – Кн. 1 / редкол.: Я. В. Давидович (голова), М. І. Мельник, М. І. Ставніччук. – К. : Атака, 2006. – 624 с.

31. Позачергові вибори народних депутатів України 2007 р.: Інформаційно-довідкове видання. – К. : Фенікс, 2008. – 704 с.

32. Симоненко П. Актуальні завдання і напрями партійної модернізації // Симоненко Петро. Народний суверенітет України: політик про політику. – К. : Видавничий дім «АДЕФ-Україна», 2007. – С. 26–31.

33. Кожний, хто чесний, стань з нами поряд! / Звернення Центрального Комітету Комуністичної партії України до лівих сил України // Комуніст. – 2007. – 24 жовтня. – С. 1.

34. Мороз уверен, что вместе с Симоненко они получат 15 % на выборах // Корреспондент.net. 25 сентября 2008. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.korrespondent.net/ukraine/politics/596137-moroz-uveren-chto-vmeste-s-simonenko-oni-poluchat-15-na-vyborah>; Мороз впевнений, що разом з Симоненко вони одержать 15 % на виборах // Новинар. Novynar.ua. 25 вересня 2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://novynar.com.ua/politics/38647>

35. Доклад П. Н. Симоненка на 43-м внеочередном съезде Компартии Украины // Коммунист. 30.10.2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.komunist.com.ua/15/7816.htm>

36. Внеочередной съезд Компартии Украины / Хроника левого движения в СССР: события сентября 2008 г.–июня 2009 г. // Коммунистический вестник : научно-теоретический и общественно-политический журнал. – Кривой Рог. – 2009. – № 1–2. – С. 4.

37. КПУ не підтримає ідею повернення до змішаної системи парламентських виборів // Інтерфакс-Україна. 14.04.2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.interfax.com.ua/ukr/maib/66313/>

38. Комуністи не будуть голосувати за змішану систему виборів до парламенту // ZN, UA. 14.04.2011. [Електронний ресурс]. –

Режим доступу : [http:// news.dt.ua/POLITICS/komynisti_ne_budut_golosovati_za_zmishanu_sistemu_viboriv_do_parlamentu-79478.html](http://news.dt.ua/POLITICS/komynisti_ne_budut_golosovati_za_zmishanu_sistemu_viboriv_do_parlamentu-79478.html)

39. В случае повышения проходного барьера мандаты получают олигархи – П. Симоненко // УНН. Украинские Национальные Новости. 14.04.2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http:// www.unn.com.ua/ru/news/14-04-2011/331833/](http://www.unn.com.ua/ru/news/14-04-2011/331833/)

40. Партія регіонів трохи додала в рейтингу. А Яценюк втрачає бали через БЮТ? // Українська правда. 02.04.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pravda.com.ua/news/2012/04/2/6961888>